

انتشارات، شماره

مبانی معرفت‌شناسی

مؤلف:

مرتضی مزگی نژاد

(استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند)

تابستان ۱۴۰۰

مبانی معرفت‌شناسی

مؤلف: مرتضی مزگی نژاد

ناشر: دانشگاه بیرجند

تیراژ: ۵۰۰ جلد

چاپ اول: تابستان ۱۴۰۰

امور فنی: انتشارات فکریکر

صفحه آرایبی: فائزه دستگردی

طراح جلد: نفیسه شکرانی

لیتوگرافی و چاپ: واصف

قیمت:

شایک:

آدرس: بیرجند- انتهای بلوار دانشگاه - پردیس شوکت آباد دانشگاه بیرجند - کتابخانه مرکزی و مرکز نشر

(ساختمان دکتر محمدحسن گنجی) - اداره انتشارات دانشگاه بیرجند.

کدپستی: ۹۷۱۷۴۳۴۷۶۵ - تلفن: ۰۵۶-۳۱۰۲۲۶۵۰ / پست الکترونیکی: entesharat@birjand.ac.ir

فروشگاه اینترنتی کتاب دانشگاه بیرجند: <http://press.birjand.ac.ir>

«کلیه حقوق متعلق به انتشارات دانشگاه بیرجند است»

به نام خداوند جان و خرد

نشر آثار علمی اصیل و ارزنده اعضای هیأت علمی در دانشگاه، ترجمه آثار معتبر و ارزنده و نتایج پژوهش‌های بدیع، از جمله اهداف انتشارات دانشگاه بیرجند است. امید است با توفیق الهی در انجام این رسالت، گامی مؤثر در رسیدن به خودکفایی علمی میهن عزیز اسلامیمان برداریم.

انتشارات دانشگاه بیرجند

فهرست مطالب

فصل اول: چه چیزی را میتوان شناخت؟

۲.....	معرفت شناسی چیست؟
۳.....	معرفت
۴.....	کاربرد مفهوم معرفت
۵.....	اصطلاح معرفت شناسی
۶.....	چند پرسش
۷.....	تمایز علم و معرفت
۸.....	تعریف معیار

فصل دوم: الگوهای شناخت

۹.....	پیش گفتار
۱۲.....	معرفت حضوری
۱۳.....	معرفت حصولی
۱۳.....	مقایسه معرفت حضوری و معرفت حصولی
۱۵.....	ادراکات حقیقی و اعتباری
۱۶.....	تصور و تصدیق
۱۶.....	مراتب تصور و تصدیق
۱۶.....	مراتب تصور
۱۷.....	مراتب تصدیق
۱۸.....	برای تفکر بیشتر

فصل سوم: ابزار شناخت (ادراک حسی)

۱۹.....	پیش گفتار
۲۰.....	الف) حواس ظاهری
۲۱.....	تنوع ادراکات حسی
۲۲.....	ب) شناخت از طریق برهان عقلی
۲۲.....	ج) قلبی و باطنی (درون نگری)
۲۲.....	د) شناخت نقلی (گواهی)

۲۳ حافظه (ه)
۲۳ خطای حسی
۲۴ انواع خطاهای بینایی
۲۶ خطاهای مربوط به اشکال هندسی
۲۷ نمود و واقعیت
۲۸ چستی ادراک حسی
۲۸ نظریه واقع‌گرایانه فهم متعارف
۲۹ نظریه ادراک حسی
۳۱ نظریه علی ادراک
۳۱ کیفیات اولیه و کیفیات ثانویه
۳۴ پدیدارگرایی
۳۵ استدلال‌هایی علیه پدیدارگرایی

فصل چهارم: ابزار شناخت (ادراک عقلی)

۳۷ خطا در اندیشه (خطای عقلی)
۳۸ تجربه اول
۳۹ تفکر چیست؟
۳۹ مکانیسم تفکر
۴۰ خطای فکر و اقسام آن
۴۰ خطای مادی
۴۱ خطای صوری
۴۳ خطا در استقرا
۴۴ قوانین علمی و استقرا
۴۴ خطا در تمثیل
۴۴ پارادوکس
۴۵ پارادوکس اول زنون
۴۶ پارادوکس دوم زنون
۴۶ پارادوکس‌های دروغ‌گو
۴۷ ابهام

فصل پنجم: شک (تعریف شک و اقسام آن)

۵۰.....	نمایی از فیلم ماتریکس
۵۱.....	شک
۵۲.....	تحلیلی بر ادراک بینایی
۵۳.....	از یقین تا شک
۵۴.....	اقسام شک
۵۴.....	شک مطلق و نسبی
۵۶.....	رابطه شک و باور
۵۷.....	شک روشی و شک حقیقی
۵۸.....	شک روشی
۵۸.....	شک حقیقی
۵۹.....	شک موضعی و فراموضعی
۵۹.....	ابزارهایی برای رفع شک متعارف
۵۹.....	دلایل علمی
۶۰.....	ملاحظات مشابه
۶۰.....	تقسیم‌پذیری کار

فصل ششم: شک روشی دکارت

۶۵.....	مسئله دکارت
۶۵.....	آنچه دکارت نمی‌پذیرفت
۶۶.....	روش دکارت
۶۸.....	شک دکارتی
۶۸.....	موج اول شکاکیت
۶۹.....	تمایز میان احتمال و امکان
۷۰.....	تحلیل صورت اول استدلال
۷۰.....	تحلیل صورت دوم استدلال
۷۲.....	موج دوم شکاکیت
۷۳.....	نقد کرلی به آستین
۷۶.....	نقد ویلیافر بر کرلی

فصل هفتم: عبور از شکاکیت

۸۰ موج سوم شکاکیت
۸۱ رؤیای بدون تصدیق و حکم
۸۲ مغزهای در خمره
۸۴ عبور از شک
۸۵ ارزیابی و تحلیل
۸۶ مقایسه سه استدلال
۸۷ دفاع از استدلال دکارت
۸۷ مفهوم اندیشیدن
۸۸ یقین متعارف جرج ادوارد مور
۸۹ تحلیل استدلال مور
۸۹ نقد ویتگنشتاین بر ادوارد مور
۹۰ راه‌حل پاتنم

فصل هشتم: معرفت‌شناسی در بستر تاریخ

۹۴ دیالوگ سقراط و ته‌ئه‌تئوس
۹۵ تعریف افلاطون از معرفت‌شناسی
۹۷ سیستم معرفتی افلاطون
۹۸ دیگر نظریات معرفت‌شناسی
۹۸ ارسطو
۹۹ رنه دکارت
۱۰۰ جان لاک
۱۰۱ باروخ اسپینوزا
۱۰۲ امانوئل کانت
۱۰۳ کواین

فصل نهم: باور

۱۰۷ دیدگاه مرسوم در معرفت‌شناسی
۱۰۸ باور
۱۰۸ ماهیت باور
۱۰۹ چیستی باور

۱۱۰	الف) رویکرد حذف‌انگارانه.....
۱۱۱	نقد و ارزیابی
۱۱۲	ب) رویکرد فعلیت‌گرا.....
۱۱۳	نقد و ارزیابی
۱۱۳	ج) نظریه‌های معطوف به رفتار باورمند.....
۱۱۴	نقد و ارزیابی
۱۱۵	د) نظریه‌های معطوف به متعلق باور «گزاره».....
۱۱۷	صادق.....
۱۱۸	توجیه

فصل دهم: صدق

۱۱۹	پیش‌گفتار.....
۱۲۲	تصور، تصدیق و صدق.....
۱۲۳	صدق، راستی و حقیقت.....
۱۲۳	تمایز تعریف از معیار.....
۱۲۴	نظریه مطابقت صدق.....
۱۲۶	دشواری‌های نظریه‌ی مطابقت.....
۱۲۸	نظریه‌ی انسجام‌گرایی صدق.....
۱۲۹	مجموعه بسامان.....
۱۲۹	دشواری‌های نظریه انسجام‌گرایی.....
۱۳۰	نظریه عمل‌گرایانه.....
۱۳۱	نظریه صدق تارسکی.....
۱۳۱	کفایت مادی.....
۱۳۲	صحت صوری.....
۱۳۴	خلاصه‌ای از طرح تارسکی از صدق.....

فصل یازدهم: نقد گتیه بر تحلیل معرفت

۱۳۸	پیش‌گفتار.....
۱۳۸	مسئله گتیه.....
۱۳۹	مثال اول.....

۱۴۰	مثال دوم
۱۴۱	مثال‌های شبیه‌سازی شده
۱۴۱	مثال سوم
۱۴۲	مثال چهارم
۱۴۳	پاسخ به مشکل گتیه
۱۴۳	مقدمه
۱۴۳	نقد تحلیل متعارف
۱۴۴	ابزاری به نام مثال نقض
۱۴۵	نقض ناپذیری توجیه
۱۴۶	مثال اول
۱۴۷	ارزیابی شرط نقض ناپذیر
۱۴۷	مثال دوم
۱۴۸	مثال سوم
۱۴۹	روش‌های اطمینان‌آور
۱۴۹	روش‌های توجیه باور
۱۵۱	ارزیابی روش‌های اطمینان‌آور
۱۵۳	تحلیل علی معرفت
۱۵۵	اشکالات تحلیل علی معرفت
۱۵۵	۱- مشکل رابطه علیت با وقایع گذشته
۱۵۵	۲- رابطه علیت در امور مربوط به آینده
۱۵۷	۳- رابطه علیت در گزاره‌های کلی
۱۵۷	نظریه شرطی

فصل دوازدهم: توجیه

۱۶۱	پیش‌گفتار
۱۶۳	تعریف توجیه
۱۶۳	کاربرد توجیه در زبان طبیعی
۱۶۴	الف- توجیه وظیفه‌گرا
۱۶۵	نقد و ارزیابی وظیفه‌گرایی
۱۶۶	ب- توجیه احتمال کافی

۱۶۷ چه چیزی باوری را محتمل می‌کند؟
۱۶۷ رویکرد قرینه‌گرا
۱۶۸ رویکرد وثاقت‌گرا
۱۶۹ توجیه درون‌گرایانه و برون‌گرایانه
۱۷۰ شرط‌های درون‌گرایی
۱۷۱ قرینه‌گرایی درون‌گرایانه
۱۷۱ فروزندگی اندیشه
۱۷۱ ضرورت
۱۷۲ وثاقت‌گرایی برون‌گرایانه

فصل سیزدهم: ساختار توجیه

۱۷۵ پیش‌گفتار
۱۷۷ مقدمه
۱۷۷ رویکرد میناگرایی
۱۷۷ معرفت‌بدیهی و نظری
۱۷۸ ۱- باورهای پایه خودبنیان
۱۷۹ دلیل پذیرش باورهای خودبنیان
۱۸۰ باورهای پایه رجحانی
۱۸۰ باورهای پایه تجربی
۱۸۲ ۲- بنیان‌گرایی معرفتی

فصل چهاردهم: میناگرایی

۱۸۵ پیش‌گفتار
۱۸۶ تجربه اول
۱۸۷ تعریف میناگرایی
۱۸۷ الف- اصل این‌همانی و مشتقات آن
۱۸۸ ب- اصل جهت‌کافی و مشتقات آن
۱۸۹ مروری بر پیشینه میناگرایی
۱۸۹ ارسطو
۱۸۹ دکارت

۱۹۰ لایب نیتس
۱۹۰ مبانی منطقی لایب نیتس
۱۹۱ راسل
۱۹۱ میناگرایی کلاسیک
۱۹۲ مسئله تسلسل
۱۹۴ نقد میناگرایی کلاسیک
۱۹۴ میناگرایی میانه‌رو
۱۹۶ انسجام‌گرایی
۱۹۶ الف- انسجام‌گرایی خطی
۱۹۷ ب- انسجام‌گرایی کل‌گرایانه
۱۹۹ نقدهای انسجام‌گرایی
۱۹۹ ۱- عدم تمایز میان سیستم‌های بدیل
۱۹۹ ۲- عدم تمایزگذاری میان داستان سازگار از واقعیت
۲۰۰ ۳- تسلسل در انسجام‌گرایی
۲۰۱ منابع
۲۰۶ نمایه
۲۱۳ فرهنگ واژگان

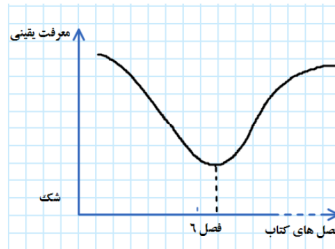
مقدمه

معرفت‌شناسی سرشار از پرسش‌های بنیادین است که هر کدام به تنهایی برای مدت طولانی ذهن خوش‌فکرترین اندیشمندان را به خود مشغول داشته و چه بسا پس از عمری تلاش چیزی جز تحیر بیشتر حاصلی نداشته است. پرسش‌هایی که گاهی عمر چند هزار ساله دارند و هنوز بی‌پاسخ مانده‌اند. معرفت‌شناسی به ما می‌آموزد که چگونه باورهایی که هیچ‌گاه حتی به مشکوک بودن آن‌ها نیز فکر نکرده بودیم، ممکن است بی‌پایه و اساس باشد. معرفت‌شناسی به دنبال دقت نظر در هر آن چیزی است که گمان می‌کنیم نسبت به آن آگاهییم و به آن شناخت داریم. کمتر کسی است که پس از مطالعه معرفت‌شناسی به وادی از سرگستگی قدم نگذاشته باشد و فروتانه اقرار به ندانسته‌های بسیار خود نکرده باشد.

در این کتاب سعی شده شناختی کلی از مباحث عمده معرفت‌شناسی و مهم‌ترین مسائل آن فراهم آورد. مخاطب این کتاب لزوماً فلسفه خوانده‌ها نیستند به این معنی که نیاز به دانش قبلی از فلسفه نیست. مباحث به‌گونه‌ای ارائه شده‌اند که تا حد امکان به سادگی قابل فهم باشد. کتاب شامل چهارده فصل است تا به عنوان یک منبع درسی ۲ واحدی در یک ترم قابل تدریس باشد. با این حال دو مبحث «راه‌حل پاتنم» در فصل هفتم و «صدق تارسکی» در فصل دهم از پیچیدگی بیشتر برخوردار است که لزومی برای طرح آن‌ها برای دانشجویان غیر فلسفه نیست. هر فصل ابتدا با یک یا چند تجربه آغاز می‌شود. پیشنهاد می‌کنم پیش از مطالعه و یا تدریس فصل این تجربه‌ها، خوانده شود و درباره آن بحث شود.^۱ در اکثر فصل‌های در کادری جداگانه به معرفی یک فیلسوف پرداخته شده، علاوه بر آن در انتهای هر فصل بخشی با عنوان «برای تفکر بیشتر» قرار داده شده است. پرسش‌های مطرح شده در این بخش به فهم عمیق‌تر مباحث فصل کمک خواهند کرد. مباحث کتاب به‌گونه‌ای چیده شده که با معرفی معرفت‌شناسی و ابزار شناخت آغاز می‌شود و با ورود به مباحث خطاهای حسی و معرفتی، مشکوک بودن بسیاری از باورها آشکار می‌گردد و در فصل مربوط به شک، معرفت یقینی به پایین‌ترین سطح خود می‌رسد و پس از آن با بررسی مجدد تعریف معرفت‌شناسی و اجزای آن تلاش می‌شود تا مقدمات لازم برای

۱. تصویر روی جلد مربوط به تجربه اول فصل ششم و تصویر پشت جلد مربوط به تجربه دوم فصل پنجم است.

حصول معرفت یقینی حاصل آید. نمودار زیر گویای سیری است که خواننده در این کتاب طی خواهد کرد:

قطعاً کتاب خالی از نقص نیست و نگارنده خود به این کاستی‌ها واقف است که صدالبته پس از تدریس و بازخورد گیری از دانشجویان نواقص احتمالی بهتر نمایان خواهد شد. از این رو پذیرای تمامی پیشنهادها برای رفع نقص‌های احتمالی هستیم. بر خود لازم می‌دانم از اساتید گرانقدر آقایان دکتر رضا اکبری، دکتر سعید انواری و دکتر مهدی دیانی که با مطالعه این نوشته نگاه نقاد خود را از آن دریغ نداشته‌اند و جناب آقای دکتر واعظ زاده که با دقت و حوصله نکات ویرایشی و ادبی را پیشنهاد داده‌اند تشکر کنم. همچنین صمیمانه قدردان صبوری و یاری خانواده‌ام هستیم. مشتاقانه در انتظار نقدهایی از سر شفقت برای بهتر شدن این اثر خواهیم بود.

مرتضی مزگی نژاد

شهریور ۱۴۰۰